

Koolstofemissies als een kwestie van verdelende rechtvaardigheid

Colin Hickey en Ingrid Robeyns

ANTW 112 (4): 453–457

DOI: 10.5117/ANTW2020.4.018.HICK

Klimaatverandering brengt een groot aantal bedreigingen met zich mee. Van stijgende zeeën en extreme weersomstandigheden, voedsel- en wateronzekerheid, tot ziekten en geopolitieke conflicten, vrijwel geen enkel aspect van het leven zal onaangeroerd blijven (IPCC 2014). In dit korte essay willen we beargumenteren waarom klimaatverandering en de koolstofuitstoot die klimaatverandering veroorzaakt, moeten worden opgevat als een kwestie van verdelende rechtvaardigheid. Dit is een filosofisch idee dat breed wordt erkend in de academische klimaatethiek, maar daarbuiten onvoldoende begrepen wordt. Laten we daarom eerst beargumenteren waarom koolstofemissies een kwestie van verdelende rechtvaardigheid zijn.

In de breedste zin van het woord gaat verdelende rechtvaardigheid over de eerlijke verdeling van baten en lasten. Kwesties van verdelende rechtvaardigheid manifesteren zich in concrete contexten over een breed scala aan domeinen, zoals fiscaal beleid, arbeidsrechten, toegang tot medische zorg, enzovoort. Zoals we hieronder zullen beargumenteren, zijn vragen van verdelende rechtvaardigheid ook zeer relevant over hoe we moeten nadenken over koolstofemissies.

Klimaatverandering vindt plaats omdat de wereldwijde uitstoot van broeikasgassen groter is dan het vermogen van de aarde (via de oceanen, de bodem, de vegetatie) om deze te absorberen en uit de atmosfeer te verwijderen. Dit verhoogt de concentratie van broeikasgassen in de atmosfeer, waardoor de gemiddelde temperatuur op aarde stijgt, wat leidt tot de bovengenoemde bedreigingen. De meest betrouwbare wetenschap stelt dat de wereldgemiddelde temperatuurstijging onder 1,5°C moeten blijven ten opzichte van de pre-industriële tijd om de ergste gevolgen van

de klimaatverandering te voorkomen (IPCC 2018). Deze temperatuurdoelstelling komt overeen met een wereldwijd koolstofbudget (d.w.z. hoeveel koolstof die we kunnen uitstoten voordat we de 1,5°C van de opwarming overschrijden). De laatste schattingen zijn dat om binnen dit koolstofbudget te blijven, de wereldwijde uitstoot vanaf 2010 met ongeveer 45% moet worden verminderd tegen 2030 en tot netto nul tegen 2050, zo niet eerder (IPCC 2018: 14).

Hieruit blijkt de eerste reden waarom we klimaatverandering moeten zien als een probleem van verdelende rechtvaardigheid. Met een beperkt wereldwijd budget van een waardevolle hulpbron (namelijk het vermogen om koolstof uit te stoten) moeten we bepalen hoe we die eerlijk kunnen verdelen (Caney 2012). Hoe we dat budget uiteindelijk gebruiken, weerspiegelt belangrijke morele keuzes. Elke manier om het budget te verdelen, vereist een rechtvaardiging ten opzichte van alternatieven. Zo kan het budget bijvoorbeeld vooral worden besteed aan luxe-uitgaven van rijke mensen of kan het worden gebruikt om de basisbehoeften van iedereen te ondersteunen (Shue 2014). Hoewel we hier geen volledige verdediging van het idee kunnen uitwerken, zien wij geen reden waarom de ene persoon meer aanspraak kan maken op de atmosfeer dan iemand anders. Als we de morele gelijkheid van personen serieus nemen, lijkt de eerste weg, die het resterende koolstofbudget zou gebruiken voor luxe-uitstoot ten koste van de basisbehoeften van anderen, geen eerlijke verdeling te zijn (helaas ligt dat scenario dichterbij de huidige situatie, die in wezen marktprocessen en de verschillen in koopkracht reflecteert).

Klimaatverandering zou ook een kwestie van verdelende rechtvaardigheid zijn indien we geen geschiedenis van hoge koolstofuitstoot zouden hebben. Maar natuurlijk is de omvang van ons huidige koolstofbudget een functie van de uitstoot van broeikasgassen in het verleden, waarvan een groot deel gebeurde door en voor de rijksten ter wereld. Als iemand decennialang heeft geprofiteerd van buitensporige emissies, lijkt het niet bepaald eerlijk daar bij de verdeling van de resterende emissiebudgetten geen rekening mee te houden, bijvoorbeeld door nu te kiezen voor een gelijke verdeling per hoofd van de bevolking. Misschien moeten diegenen die het grootste voordeel hebben gehad van de historische uitstoot nu een kleiner aandeel krijgen en gedwongen worden extra kosten te maken om hun behoeften op een koolstofneutrale wijze te bevredigen. Met andere woorden, we kunnen de historische onrechtvaardigheden met betrekking tot emissies verergeren ofwel herstellen, afhankelijk van hoe het huidige koolstofbudget wordt verdeeld.

Ten slotte moeten we rekening houden met het hele scala aan baten en lasten van de klimaatverandering, en niet alleen met de emissies. Zelfs als we binnen het koolstofbudget blijven en de doelstelling van 1,5°C halen, zijn er aanzienlijke klimaatverstoringen die de armste en kwetsbaarste mensen ter wereld het eerst en het ergst treffen. Zoals we hierboven hebben beargumenteerd, staat dit niet in verhouding tot hun bijdrage aan het probleem en de voordelen die zij van de emissies hebben ontvangen. Het is met andere woorden een klassieke verdelende onrechtvaardigheid. Sterker nog, hoe meer we uiteindelijk het doel van 1,5°C missen, hoe groter de onrechtvaardigheid. In elk stadium van verdere temperatuurstijging en verdere toename van het klimaatrisico zijn diegenen die het minst van de uitstoot hebben geprofiteerd en het minst verantwoordelijk waren voor de uitstoot kwetsbaarder dan de mondiaal rijkere. Wat we beslissen en hoe we handelen zal daarom bepalen hoe groot de klimaatonrechtvaardigheid wordt.

Samenvattend: als we nadenken over het morele probleem van de klimaatverandering, kunnen we verdelende rechtvaardigheidsvraagstukken niet negeren. Hoe verdelen we het resterende koolstofbudget eerlijk? Wat betekent het dat degenen die het meest kwetsbaar zijn voor klimaatverandering ook degenen zijn die het minst hebben bijgedragen aan het probleem, en hoe kunnen we deze oneerlijke verdeling van baten en lasten weer in evenwicht brengen? Hoe moeten we de adaptatiekosten verdelen? Hoewel we in dit korte stuk niet de rigoureuze antwoorden kunnen ontwikkelen die uiteindelijk nodig zijn, zijn dit de dringende vragen van klimaatverandering, koolstofuitstoot en verdelende rechtvaardigheid die we allemaal moeten stellen.

Hoewel in de literatuur over klimaatrechtvaardigheid, ethiek en politieke filosofie wordt erkend dat emissies een probleem van verdelende rechtvaardigheid vormen, wordt het daarbuiten niet overal voldoende erkend. Ten eerste, hoewel de taal van verdelende rechtvaardigheid is opgenomen in de IPCC-rapporten, is er nog steeds een relatief gebrek aan erkenning onder sommige klimaatwetenschappers en economen, die klimaatverandering maar al te vaak benaderen als een technische of economische uitdaging. Er zijn echter tekenen dat deze situatie verandert, en dat de rechtvaardigheidsdimensies van klimaatverandering steeds meer aandacht krijgen van empirische klimaatwetenschappers. Een goed voorbeeld is de adoptie van de term 'planetaire rechtvaardigheid' in de *Earth System Governance* literatuur, nadat er lange tijd interne geschillen waren over of en hoe normatieve ideeën moeten worden geïntegreerd binnen dit vakgebied.

Naast empirische wetenschappers wordt ook door het grote publiek onvoldoende erkend dat emissies een kwestie van verdelende rechtvaardigheid zijn. Het is duidelijk dat er individuen zijn die de klimaatverandering zeer serieus nemen en ofwel hun eigen levensstijl, ofwel hun politieke betrokkenheid, ofwel hun professionele werk aanpassen met als doel hun uitstoot te verminderen. Maar zij zijn eerder de uitzondering dan de regel, omdat de meeste mensen de uitstoot behandelen als een kwestie van wat ze zich financieel kunnen veroorloven, niet als een kwestie van rechten en begrenzings van deze rechten. Totdat de Corona-crisis begin 2020 uitbrak, wat leidde tot het stilleggen van grote delen van de wereldeconomie, was de trend dat inwoners van rijke samenlevingen meer vlogen, meer vlees aten en over het algemeen meer en niet minder consumeerden – en daardoor eerder hun eigen emissies verhoogden in plaats van verminderden (wat nodig is om ze in overeenstemming te brengen met hun faire deel).

Gezien de huidige stand van de technologie, de organisatie van onze economische en sociale structuren en de voorkeuren van de grote meerderheid van mensen, is het helaas zeer waarschijnlijk dat het verlagen van de uitstoot ten koste gaat van zowel onze vrijheid als ons welzijn – althans als we ‘welzijn’ begrijpen als de mate waarin onze voorkeuren vervuld worden. Omwille van processen van cognitieve dissonantie mogen we verwachten dat veel mensen zich zullen verzetten tegen het idee dat verdelende rechtvaardigheid vergt dat we onze emissies verlagen, omdat dat zou betekenen dat we veel schijnbaar onschuldige dingen moeten opgeven waar we echter wel gewend aan zijn en van genieten.

Ook al doet dit geen afbreuk aan het idee dat emissies een kwestie van verdelende rechtvaardigheid zijn, het maakt wel duidelijk hoe moeilijk de transitie is naar een rechtvaardige situatie. We moeten ook benadrukken dat het erkennen van het feit dat emissies een kwestie van verdelende rechtvaardigheid zijn (en de bijbehorende implicaties over de gevolgen op persoonlijk vlak), niet impliceert dat klimaatrechtvaardigheid enkel een individuele zaak is, of dat de meest efficiënte weg naar klimaatrechtvaardigheid die van individuele actie is. Klimaatverandering is een collectief probleem dat politieke en institutionele oplossingen vereist, waarvan individueel gedrag, uitstoot en faire verdeling slechts een onderdeel zijn.

Literatuur

Caney, S. (2012) Just Emissions, *Philosophy & Public Affairs* 40(4), pp. 255-300.

- IPCC (2014) Summary for Policymakers, in *Climate Change 2014: Impacts, Adaptation, and Vulnerability*, C.B. Field, *et al.* (red.), Cambridge: Cambridge University Press, pp. 1-32. http://www.ipcc.ch/pdf/assessment-report/ar5/wg2/ar5_wgII_spm_en.pdf
- IPCC (2018) Summary for Policymakers, *Global Warming of 1.5°C. An IPCC Special Report*, V. Masson-Delmotte, *et al.* (red.), Geneva: World Meteorological Organization. https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/sites/2/2019/05/SR15_SPM_version_report_LR.pdf.
- Shue, H. (2014) Subsistence Emissions and Luxury Emissions, in: *Climate Justice: Vulnerability and Protection*, New York, NY Oxford University Press, pp. 47-67.

Over de auteurs

Dr. Colin Hickey is postdoctoraal onderzoeker bij het Fair Limits project aan de Universiteit Utrecht.

Prof. Dr. Ingrid Robeyns bekleedt de leerstoel ethiek van instituties aan het Ethiek Instituut van de Universiteit Utrecht en is de hoofdonderzoeker van het Fair Limits project, een ERC COG project (project nummer 726153), dat ook het schrijven van dit stuk financieel heeft mogelijk gemaakt.